

רצח ג'ורדן

כחודשיים אחרי מלחמת ששת הימים, בתחילת אוגוסט 1967, הגעתי ארצה לביקור. השנה שחלפה עד לניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לבין ברית-המועצות, היתה שנה מעודדת מבחינת ההתעוררות הלאומית בקרב יהודי ברית-המועצות ושנה של פעילות מוגברת ומוצלחת של צוות "נתיב" במוסקבה. לפיכך היה לי חשוב להיוועד עם דוד ברטוב, אשר ריכז את הצוות עד לסגירת השגרירות ביוני 1967, ולהסביר לחברי את ההפתחויות בעבודתנו בארצות-הברית, את הרקע, התנאים והאווירה שבה מתנהלת העבודה.

בינתיים התפרסמה בעיתוני ארצות-הברית הידיעה על הרצח של צ'רלס ג'ורדן, נציג הג'וינט באירופה, שהיה אחראי מטעם הארגון לסיוע ליהודים במצוקה וליהודים נרדפים בקהילות היהודיות בצפון אפריקה ובכל חלקי אירופה. הדבר ארע באחד מסיריו, כשהגיע לביקור קצר בפראג. הוא התאכסן במלון, יצא לטיול-ערב כדי לשאוף אוויר, ולא חזר. גופתו נמצאה צפה בנהר ונמשתה על-ידי המשטרה.

הידיעה על מותו המסתורי של ג'ורדן היכתה גלים. מן הפרסומים לא היה ספק שזהו רצח שמעורבים בו שירותי בטחון זרים, ולא מקרה של התאבדות. במשטר ששרר באותם ימים בצ'כוסלובקיה נתון היה תייר זר, כג'ורדן, לפיקוח צמוד ביותר של שירותי הבטחון, ולא ייתכן היה שהם לא היו עדים לדרך שבה מצא את מותו.

תגובת הג'וינט קוממה אותנו. הם פנו למחלקת המדינה, והמידע שקיבלו מן הפקידים האמריקנים עוררה בי את החשד שלא ננקטו צעדים תקיפים כדי לגלות מה ארע שם באמת. האמריקנים לא דרשו שרופא אמריקני יבדוק את גופתו של ג'ורדן בדיקה שלאחר המוות, דבר שיכול היה להטיל אור על השאלה האם ג'ורדן טבע או שמא גופתו נזרקה לנהר לאחר שנרצח. במקביל החלו נפוצות שמועות שג'ורדן היה הומוסקסואל וכי הותקף ונרצח על-ידי שני בחורים. נועצתי עם ראש הדסק הצ'כוסלובקי במחלקת המדינה והתרשמתי שמשרדו אינו מעוניין, למען האמת, "לנפח" את "התקרית". יכולתי לחוש שהם מסתירים פרטים וכי הלחץ שהפעילו על השלטונות הצ'כוסלובקיים היה מתון ביותר. אולם, יותר מכל קוממה אותי, כאמור, התגובתה של ראשי הג'וינט. לתדהמתי, התברר שהם ממהרים, משום מה, להסתפק בהסברים שקיבלו מפקידי מחלקת המדינה. עד היום איני יכול להסביר לעצמי מדוע נהגו כך. בסיוע של מייק ארנון פעל יורם דינשטיין במרץ בין ראשי הארגונים בניו-יורק. מכיוון שהפרשה התרחשה במדינה השייכת לגוש הסובייטי, אך לא בברית-המועצות, טיפל בעניין ישראל מילר, יושב ראש-מועדון הנשיאים. יורם ביקש כי אבוא לניו-יורק לשיבת "המועדון".

בישיבה זו התרעתי בחריפות נגד מה שבעיני היה מחדל חמור של המנהיגות היהודית שהתעלמה מחובתה המוסרית לגלות את האמת על רצח עובד ציבור יהודי אמריקני בפראג. בדברי הדגשתי את מה שהיה ידוע היטב במערב - ששירותי הבטחון הצ'כוסלובקיים עובדים בתיאום קרוב, ואולי אף תחת פיקוחו של הק.ג.ב. בעיני, תגובת נציג הג'וינט בישיבה היתה מבישה, אך גם משתתפים אחרים נטו "לסמוך על הצעדים שנוקט הסטייט דפטרמנט". זאת לא היתה מנהיגות במיטבה! לאחר ויכוח קשה למדי, הוחלט בסופו של דבר לפרסם הודעה מטעם ועידת הנשיאים.

בוושינגטון יזמתי צעדים משלי. התקשרתי עם פיטר גרוס, סופר ה"ניו-יורק טיימס" בווינגטון, ובעבר כתב עיתונו במוסקבה. לאחר שביקר במחלקת המדינה ונפגש עם אנשי הג'וינט, כתב פיטר גרוס מאמר על הפרשה. בהשפעת מאמציו פשטה בווינגטון ההנחה שהק.ג.ב. היה מעורב ברצח ג'ורדן. "גייסתי" את "ארגון ותיקי המלחמה היהודים", שמרכזו היה בווינגטון, ודאגתי שאף האיגודים המקצועיים – AFL-CIO, גוף בעל השפעה רבה באותם ימים יפרסם הודעה על כך. כמו-כן פעלנו בקונגרס. גם ידידי וולקוב סייע בכך שפירסם במדור "פריסקופ" ב"ניוזוויק" סברה שסוכני ק.ג.ב. הם אלה שרצחו את ג'ורדן. לשאלתי על סמך מה כתב זאת. אמר לי וולקוב שבמחלקת המדינה שמע כי השלטונות הצ'כיים רמזו לאנשי השגרירות האמריקנית שאין להוציא מכלל אפשרות שסוכנים זרים הם אשר רצחו את ג'ורדן. סביר להניח, אמר וולקוב, שמלבד הסובייטים אין סוכנים זרים אחרים שיכולים לבצע בצ'כוסלובקיה מעשה שכזה, ולכן הוא הסיק מכך שההדלפה הצ'כית מסגירה למעשה את הק.ג.ב. לאחר שפע הפרסומים הגבירו אמנם אנשי הג'וינט את לחצם על מחלקת המדינה, אולם, הסחבת שנקטו בה הן הצ'כים והן האמריקנים גרמה לדעיכתו של הנושא. רצח ג'ורדן נותר "חידה".